

**Державна наукова установа
«Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Директор ДНУ НБП НАПрН України

В. Пилипчук

Наказ № 161 від «10 » 20 dd р.

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СТАНОВЛЕННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

підготовки аспірантів із спеціальності 081 «Право»

Укладач: Корж І.Ф.,
доктор юридичних наук, с.н.с.

Схвалено Вчену радою
ДНУ НБП НАПрН України
Протокол № 8 від 10.09.20dd р.

Київ, 2022

Анотація.

Держава має свою національну правову систему. Історично склалося так, що у кожній країні діють свої правові звичаї, традиції, законодавство, юрисдикційні органи, сформувалися особливості правового менталітету, правової культури, що й об'єднується загальним поняттям «правова система». У будь-якій державі правова система, будучи невід'ємним елементом правової культури, детермінована історичними і географічними чинниками, є частина соціальної системи держави.

Введене у вітчизняну юридичну науку на початку 80-х років ХХ ст. поняття «правова система» формується за аналогією з «політичною системою» у політології та «економічною системою» в економічній теорії. Як комплексну характеристику юридичної сфери життя конкретного суспільства правову систему слід відрізняти від системи права. За обсягом і змістом вони не тотожні. Система права входить до правової системи.

Правова система — це комплекс взаємозалежних і узгоджених юридичних засобів, призначених для регулювання суспільних відносин, а також юридичних явищ, що виникають унаслідок такого регулювання (правові норми, правові принципи, правосвідомість, законодавство, правові відносини, юридичні установи, юридична техніка, правова культура, стан законності та її деформації, правопорядок та ін.).

Можна сказати, що це — обумовлена об'єктивними закономірностями розвитку суспільства цілісна система юридичних явищ, що постійно діють унаслідок відтворення і використання людьми та їх організаціями (насамперед державою) для досягнення своїх цілей.

Правова система має істотне значення для характеристики права, стану законодавства, діяльності судів тієї чи іншої конкретної країни.

Існують різні розуміння терміна “правова система”, характеристик їх підсистем та компонентів. Деякі дослідники, не відкидаючи значення системного підходу до аналізу правової системи, підкреслюють також значення ціннісно-

нормативного підходу, необхідність її вивчення в аспекті єдності правової діяльності, правової свідомості та культури, що дозволяє розглядати правову систему як форму реалізації культури суспільства (В. Синюков, А. Семітко). Інколи правову систему ототожнюють з системою права, деякі автори включають в неї діяльність державних органів, що виконують юридичні функції. Потребує уваги мало вивчена проблема співвідношення правової діяльності та правових відносин, критерії ефективності функціонування правової системи, трансформація правової системи правової держави в правову систему соціально-правової держави тощо.

Особливості трансформації національної правової системи в умовах глобалізації, є загальновизнаною тенденцією розвитку сучасного суспільства. Глобалізація як об'єктивний процес, що детермінує кардинальні зміни базових основ життя суспільства, має яскраві правові прояви, які простежуються в змінах не лише змісту основних правових понять, категорій, але й у їх функціональному призначенні, зумовлюючи в кінцевому рахунку трансформацію нормативних, суб'єктивних, інтелектуально-психологічних, діяльнісних і результативних складників правових систем сучасного світу.

Осмислення суті трансформаційних процесів у національній правовій системі, що відбуваються під впливом глобалізації, відкриває, з одного боку, нові можливості у пізнанні права та дозволяє побачити перспективу його розвитку зокрема та суспільства загалом. Адже національна правова система – це правова система конкретного суспільства, що відображає його соціально-економічну, політичну і культурну своєрідність. Вона визначає цінність даної правової системи, відображає єдність суспільства і виступає одним із виявів державного суверенітету держави. Тому, з іншого боку, будь-які перетворення в ній, що пов'язані з глобалізацією, торкаються також іншого, не менш важливого аспекту – питання ідентифікації нації.

З М И С Т

1.	ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
2.	МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КРЕДИТНОГО МОДУЛЯ.....	6
3.	СТРУКТУРА КРЕДИТНОГО МОДУЛЯ	10
4.	ЛЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ.....	12
5.	ПРАКТИЧНІ (СЕМИНАРСЬКІ) ЗАНЯТТЯ	18
6.	САМОСТІЙНА РОБОТА	24
7.	РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ.....	30
8.	МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	32
9.	ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ.....	34
10.	РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	35

1. Опис навчальної дисципліни

Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Загальні показники	Характеристика кредитного модуля
Галузь знань: 08 «Право»	Назва дисципліни, до якої належить кредитний модуль: <i>«Актуальні проблеми становлення та вдосконалення правової системи України»</i>	Форма навчання: <i>«Заочна»</i>
Спеціальность: 081 «Право»	Кількість кредитів ECTS « 6 »	Статус кредитного модуля <i>«І. Вибіркова компонента»</i>
	Кількість розділів: « 4 »	Цикл, до якого належить кредитний модуль: <i>«Навчальні дисципліни за напрямом дослідження»</i>
		Рік підготовки: <i>«2019-2021 н.р.»</i>
Ступень вищої освіти: <i>«Доктор філософії»</i>	Загальна кількість годин « 180 »	Лекції: «50 год.» Практичні: «16 год.»
		Самостійна робота студента: «114 год.»
		Вид та форма семестрового контролю: <i>«Залік»</i>

2. Мета та завдання кредитного модуля

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Актуальні проблеми становлення та вдосконалення правової системи України» є формування в аспірантів системи знань про основні закономірності становлення та шляхи вдосконалення правової системи України. Опанування аспірантами базових знань про зміст основних правових явищ у суспільстві; формування почуття поваги до закону, обв'язку неухильного його дотримання. Вироблення у майбутніх науковців здатності орієнтуватися у правовій системі; розуміти і використовувати правові положення у професійній діяльності; відповідально ставитись до суспільних, державних інтересів, прав і свобод інших громадян.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Актуальні проблеми становлення та вдосконалення правової системи України» є засвоєння аспірантами знань щодо:

- історичних передумов виникнення правової системи України, загальних зasad її функціонування;
- змісту, системи і форм вираження права, принципів правового регулювання;
- основних положень Конституції України (основ конституційного ладу, системи органів державної влади, правового статусу громадян);

1.3. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми навчальна дисципліна спрямована на формування таких програмних результатів навчання:

ПРН 1: наявність поглиблених знань про особливості новітніх теорій, концепцій, підходів щодо розуміння сутності базових категорій права.

ПРН 2: знання системи правового регулювання суспільних відносин та юридичних механізмів забезпечення стабільності і динамізму правового регулювання.

ПРН 3: наявність знань щодо способів та прийомів грамотного тлумачення та застосування правових норм.

ПРН 6: знання основних тенденцій розвитку європейського права та основних напрямів гармонізації законодавства України із законодавством ЄС.

ПРН 7: знання основних напрямів реалізації правової політики в різних сферах життя інформаційного суспільства.

ПРН 8: застосовувати теоретичні знання з права, необхідні для розв'язання значущих проблем у власній науково-дослідній та практичній діяльності.

ПРН 9: визначати актуальні напрями наукових правових досліджень з урахуванням уже існуючих знань

ПРН 11: орієнтуватися у системі законодавства та прогнозувати тенденції його розвитку.

ПРН 12: порівнювати, аналізувати та тлумачити норми чинного законодавства, а також прогнозувати суспільний розвиток, що вимагає належного правового регулювання.

ПРН 13: аналізувати міжнародний досвід у сфері права та приймати рішення щодо доцільності його запровадження до національної правової системи.

ПРН 15: застосовувати сучасну методологію наукової та педагогічної діяльності

ПРН 16: організовувати на підставі розгорнутого плану поетапної реалізації та проводити з дотриманням принципів академічної добросередньотої самостійне наукове дослідження, результати якого мають актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення; оприлюднювати досягнуті наукові результати

ПРН 17: раціонально організувати науковий пошук, роботу над науковими статтями та доповідями у сфері права, зокрема, аналізувати інформаційні джерела, виявляти протиріччя і не вирішені раніше задачі (проблеми) або частини, складати план наукового пошуку із тим, щоб здійснити вдалу спробу отримати нове наукове знання, спрямоване на їх розв'язання

ПРН 19: впроваджувати результати власного наукового дослідження у правотворчу та правозастосовну діяльність, а також у навчальний процес.

ПРН 20: вміти вільно спілкуватися в діалоговому режимі з науковою та громадською спільнотою щодо наукових знань та отриманих результатів, аргументовано дискутувати на професійному та загальносоціальному рівнях

ПРН 21: вміти презентувати, обговорювати та відстоювати отримані наукові результати та власні позиції (думки) у письмовій та усній формі із використанням академічної української та іноземної мови

ПРН 22: брати активну участь в обговоренні важливих для країни рішень у галузі права, включаючи підготовку науково-правових висновків, пропозицій, рекомендацій та ін. щодо вдосконалення механізму правового регулювання, а також ініціювати та брати участь у проведенні фундаментальних і прикладних наукових досліджень

ПРН 23: об'єктивно і відповідально ставитися до самостійно отриманих наукових результатів, постійно демонструючи академічну і професійну добросередньото, відданість розвитку нових оригінальних наукових ідей з огляду на прогресивні контексти професійної та наукової діяльності, здатність до особистісного професійного саморозвитку та самовдосконалення.

Загальні компетентності (ЗК) зумовлюють:

ЗК-1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, застосування системного підходу в наукових дослідженнях.

ЗК-2. Навички використання новітніх інформаційних і комунікаційних технологій.

Фахові компетентності (ФК):

ФК-1. Здатність до розв'язання комплексних проблем функціонування національного права загалом та певної його галузі зокрема на основі аналізу сучасних та прогнозування нових тенденцій розвитку.

ФК-2. Здатність застосовувати загальнонаукові та спеціальні методи у наукових правових дослідженнях.

ФК-3. Здатність здійснювати доктринальне тлумачення норм національного права, моделювати різні варіанти вирішення складних правових проблем, прогнозувати їх можливі правові наслідки.

ФК-4. Здатність здійснювати аналіз, узагальнення та оцінку правових позицій Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України та Верховного Суду, правозастосової практики судів та інших органів державної влади, місцевого самоврядування.

ФК-6. Здатність застосовувати знання у практичній юридичній діяльності.

ФК-7. Здатність адаптуватися до нових змін у правовому регулюванні.

ФК-8. Здатність здійснювати педагогічну діяльність з навчальних дисциплін відповідно до профілю освітньо-наукової підготовки.

ФК-9. Здатність до написання наукового дослідження правої проблеми або статті у фахове видання.

ФК-10. Здатність до презентації результатів наукових досліджень відповідно до профілю освітньо-наукової підготовки з використанням академічної української та іноземної мови.

1.4. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми аспіранти після засвоєння навчальної дисципліни «Актуальні проблеми становлення та вдосконалення правої системи України» мають продемонструвати такі результати навчання:

знання:

-здатність продемонструвати розуміння проблем становлення правої системи в Україні та напрямків її удосконалення в сучасних умовах;

уміння:

- напрацювання навичок орієнтуватися в історичних причинах проблем становлення правої системи та розуміти існуючі та ймовірні проблеми за напрямками її удосконалення;

досвід:

- визначати методи та механізми наукового дослідження теми; використовувати системи зворотного та прямого зв'язку для аналізу результатів оцінювання та очікуваних розробок у предметній області з врахуванням потреб суспільства та наукового середовища.

3. Структура кредитного модуля

№ п\п	Змістовні модулі	Кількість годин				
		Всього	Лекції	Практ. занят.	Індив. занят.	Самост. робота
1	2	3	4	5		7
Розділ 1.						
Поняття і структура правової системи						
1.1.	Поняття, основні ознаки і структура системи права	10	3	1		6
1.2.	Структура правової системи	12	3	1		8
1.3.	Норми права	10	3	1		6
1.4.	Поняття та загальна характеристика системи законодавства	12	3	1		8
	Всього:	44	12	4		28
Розділ 2.						
Проблеми формування правової системи в Україні.						
2.1.	Витоки правової системи України	10	3	1		6
2.2.	Етапи становлення правової системи України	12	3	1		8
2.3.	Функції правової системи України	12	3	1		8
2.4.	Місце правової системи України серед правових систем	12	3	1		8
	Всього:	46	12	4		30
	Залік					
Розділ 3.						
Сучасна правова система України.						
3.1.	Основні риси правової системи України	10	3	1		6

3.2.	Загальна характеристика основних галузей права України	12	3	1		8
3.3.	Особливості правової системи України	10	3	1		6
3.4.	Систематизація законодавства України	12	3	1		8
	Всього:	44	12	4		28

Розділ 4.

Правова система України в динаміці

4.1.	Пріоритетні напрями розвитку правової науки.	11	4	1		6
4.2.	Сучасні проблеми вдосконалення правової системи України	12	4	1		7
4.3.	Місце правої системи України серед правових систем	11	3	1		7
4.4.	Здобутки, прорахунки, перспективи	12	3	1		8
	Всього:	46	14	4		28
	Екзамен:					
	Разом:	180	50	16	-	114

4. Лекційні заняття

Тема 1.1. Поняття, основні ознаки і структура системи права – 3 год.

Перелік основних питань:

- 1. Поняття системи права, елементи системи права;**
- 2. Відміна галузей права**
- 3. Особливості предмета і методу правового регулювання;**
- 4. Система галузей права**

Література:

Базова: 2, 5, 8, 11, 13-15, 17, 18, 22-26, 28, 31-33, 35-39, 41,44,48

Допоміжна: 1,3,6.

Тема 1.2. Структура правової системи – 3 год.

Перелік основних питань:

- 1. Поняття і структурні елементи системи права**
- 2. Предмет і метод правового регулювання як підстави поділу права на галузі**
- 3. Система права і система законодавства: співвідношення**
- 4. Загальна характеристика галузей права**

Література:

Базова: 1,4, 8, 10, 11, 13-15, 17, 18, 19,22-24, 29, 30-33, 34-38, 40, 41-46

Допоміжна: 2,4,5.

Тема 1.3. Норми права – 3 год.

Перелік основних питань:

- 1. Поняття і ознаки правових норм**
- 2. Соціальне призначення правих норм**
- 3. Структура правових норм**
- 4. Види правових норм**

Література:

Базова: 1-4, 5, 7-12, 17-23, 25, 26, 29, 31-38, 41, 44-48.

Допоміжна: 1, 2, 3.

Тема 1.4. Поняття та загальна характеристика системи законодавства - 3 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття, структура і внутрішні зв'язки системи законодавства
2. Ієрархічна структура законодавства
3. Національна система законодавства
4. Галузева структура системи законодавства

Література:

Базова: 1- 5, 7, 10-15, 18-26, 29, 31-33, 37-41, 45-48

Допоміжна: 1, 4, 5.

Тема 2.1. Витоки правової системи України - 3 год.

Перелік основних питань:

1. Зв'язок з Руською Правдою
2. Вплив польсько-литовського періоду
3. Дія Магдебурського права на території України (XIII-XVIII ст.)
4. Перебування українських земель у складі різних державних утворень

Література:

Базова: 4, 5, 7, 10, 13-15, 17, 18-22, 26-29, 31-33, 41-48

Допоміжна: 3, 4, 5.

Тема 2.2. Етапи становлення правової системи України - 3 год.

Перелік основних питань:

1. Правова система 11-12 століття
2. Правова система 17-18 століття

3. Правова система 20-21 століття

**4. Ідентифікація правої системи України з романо-германським
(континентальним) типом правої системи**

Література:

Базова: 3-8, 10-15, 17, 18, 21-25, 28, 31-35, 37-45

Допоміжна: 1,4,5.

Тема 2.3. Функції правої системи України - 3 год.

Перелік основних питань:

- 1. Поняття функцій правої системи**
- 2. Система функцій системи права**
- 3. Основні соціальні функції правої системи**
- 4. Функції правових норм**

Література:

Базова: 3, 6, 10-15, 17-26, 28, 30-35, 37-48.

Допоміжна: 2,3,4.

Тема 2.4. Місце правої системи України серед правових систем - 3 год.

Перелік основних питань:

- 1. Особливості романо-германської правої сім'ї**
- 2. Основні етапи розвитку романо-германської правої сім'ї**
- 3. Роль науки у розвитку романо-германського права**
- 4. Зв'язок романо-германськох правої сім'ї з римським правом**

Література:

Базова: 5, 7-15, 18-22, 26, 28, 30-35, 37-41, 45-47.

Допоміжна: 3,4.

Тема 3.1. Основні риси правої системи України - 3 год.

Перелік основних питань:

- 1. Тяжіння до романо-германської правової сім'ї**
- 2. Перехідний тип**
- 3. Розвиток загально-соціального права**
- 4. Євроінтеграційний вектор розвитку**

Література:

Базова: 5- 8, 12-15, 22- 28, 31-37, 39-45.

Допоміжна: 3,4.

Тема 3.2. Загальна характеристика основних галузей права України - 3 год.

Перелік основних питань:

- 1. Сучасні види галузей українського права**
- 2. Ознаки інституту галузі права та їх види**
- 3. Співвідношення національного і міжнародного права**
- 4. Форми взаємодії національного і міжнародного права**

Література:

Базова: 10-17, 18, 21-26, 28, 32-37, 40-46.

Допоміжна: 2,4.

Тема 3.3. Особливості правової системи України - 3 год.

Перелік основних питань:

- 1. Різnobічні державні впливи на формування правової системи в минулому**
- 2. Вплив марксистсько-ленінської ідеології на формування права**
- 3. Формування незалежної правової системи України перехідного типу**
- 4. Євроінтеграційний вектор системи права України на сучасному етапі**

Література:

Базова: 8, 10, 13-14, 18, 21-29, 33-37, 39-44, 46-48.

Допоміжна: 1,3,4.

Тема 3.4. Систематизація законодавства України - 3 год.

Перелік основних питань:

- 1. Поняття систематизації законодавства**
- 2. Ієрархічна структура законодавства**
- 3. Галузева структура системи законодавства**
- 4. Національна структура законодавства**

Література:

Базова: 1, 6, 11-17, 19, 23-26, 29, 30-39, 42-48.

Допоміжна: 3,4.

Тема 4.1. Пріоритетні напрями розвитку правої науки . - 4 год.

Перелік основних питань:

- 1. Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини**
- 2. Правове забезпечення державного будівництва та розвитку політичної системи**
- 3. Правові основи територіальної організації влади та місцевого самоврядування в Україні та напрями їх вдосконалення**
- 4. Правове забезпечення інформаційні сфери України та в галузі національної безпеки та міжнародного правопорядку**

Література:

Базова: 11, 15-26, 31-38, 42-48.

Допоміжна: 1,4.

Тема 4.2. Сучасні проблеми вдосконалення правої системи України - 4 год.

Перелік основних питань:

- 1. Участь народу у відправленні правосуддя: проблеми та перспективи**
- 2. Проблеми реалізації права на справедливий суд в Україні**
- 3. Проблеми корупції, правосвідомості, правового нігілізма**

4. Участь громадян в управлінні державними справами та прийнятті управлінських рішень

Література:

Базова: 1, 8, 15, 17, 18, 22-29, 31-36, 42-48.

Допоміжна: 2, 3, 4.

Тема 4.3. Місце правої системи України серед правових систем - 3 год.

Перелік основних питань:

1. Віднесення правої системи України до слов'янської правої сім'ї
2. Віднесення правої системи України до євразійської правої сім'ї
3. Віднесення правої системи України до східноєвропейської правої сім'ї
4. Тяжіння до східноєвропейської правої сім'ї і повернення до сім'ї романо-германського права

Література:

Базова: 8, 10, 12, 15, 17, 18, 20-26, 29, 30, 33-39, 41-48.

Допоміжна: 2, 3.

Тема 4.4. Здобутки, прорахунки, перспективи - 3 год.

Перелік основних питань:

1. Реформування правоохоронних органів в Україні та існуючі проблеми
2. Результати та проблеми судової реформи
3. Реформування системи державного управління: здобутки і проблеми
4. Реформування державної політики в Україні: напрями і механізми

Література:

Базова: 15-17, 22-26, 28, 31-48.

Допоміжна: 3, 4.

5. Практичні (семінарські) заняття

Основними завданнями циклу практичних (семінарських) занять є:

- оцінка засвоєння аспірантами лекційного матеріалу;
- оцінка виконання аспірантами завдань для самостійної роботи;
- поглибити, конкретизувати, систематизувати знання, набуті на лекціях і під час самостійної роботи;
- розвиток навичок самостійної роботи;
- заохочення до наукових досліджень;
- контроль за якістю засвоєння аспірантами матеріалу.

Тема 1.1. Поняття, основні ознаки і структура системи права – 1 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття системи права, елементи системи права;
2. Відміна галузей права
3. Особливості предмета і методу правового регулювання;
4. Система галузей права

Література:

Базова: 2, 5, 8, 11, 13-15, 17, 18, 22-26, 28, 31-33, 35-39, 41,44,48

Допоміжна: 1,3,6.

Тема 1.2. Структура правової системи – 1 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття і структурні елементи системи права
2. Предмет і метод правового регулювання як підстави поділу права на галузі
3. Система права і система законодавства: співвідношення
4. Загальна характеристика галузей права

Література:

Базова: 1,4, 8, 10, 11, 13-15, 17, 18, 19,22-24, 29, 30-33, 34-38, 40, 41-46

Допоміжна: 2,4,5.

Тема 1.3. Норми права – 1 год.

Перелік основних питань:

- 1. Поняття і ознаки правових норм**
- 2. Соціальне призначення правих норм**
- 3. Структура правових норм**
- 4. Види правових норм**

Література:

Базова: 1-4, 5, 7-12, 17-23, 25,26, 29, 31-38, 41, 44-48.

Допоміжна: 1,2,3.

Тема 1.4. Поняття та загальна характеристика системи законодавства - 1 год.

Перелік основних питань:

- 1. Поняття, структура і внутрішні зв'язки системи законодавства**
- 2. Ієрархічна структура законодавства**
- 3. Національна система законодавства**
- 4. Галузева структура системи законодавства**

Література:

Базова: 1- 5, 7, 10-15, 18-26, 29, 31-33, 37-41, 45-48

Допоміжна: 1,4,5.

Тема 2.1. Витоки правової системи України - 1 год.

Перелік основних питань:

- 1. Зв'язок з Руською Правдою**
- 2. Вплив польсько-литовського періоду**
- 3. Дія Магдебурського права на території України (XIII-XVIII ст.)**
- 4. Перебування українських земель у складі різних державних утворень**

Література:

Базова: 4, 5, 7, 10, 13-15, 17, 18-22, 26-29, 31-33, 41-48

Допоміжна: 3,4,5.

Тема 2.2. Етапи становлення правової системи України - 1 год.

Перелік основних питань:

1. Правова система 11-12 століття
2. Правова система 17-18 століття
3. Правова система 20-21 століття
4. Ідентифікація правової системи України з романо-германським (континентальним) типом правової системи

Література:

Базова: 3-8, 10-15, 17, 18, 21-25, 28, 31-35, 37-45

Допоміжна: 1,4,5.

Тема 2.3. Функції правової системи України - 1 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття функцій правової системи
2. Система функцій системи права
3. Основні соціальні функції правової системи
4. Функції правових норм

Література:

Базова: 3, 6, 10-15, 17-26, 28, 30-35, 37-48.

Допоміжна: 2,3,4.

Тема 2.4. Місце правової системи України серед правових систем - 1 год.

Перелік основних питань:

1. Особливості романо-германської правової сім'ї
2. Основні етапи розвитку романо-германської правової сім'ї
3. Роль науки у розвитку романо-германського права

4. Зв'язок романо-германськох правової сім'ї з римським правом

Література:

Базова: 5, 7-15, 18-22, 26, 28, 30-35, 37-41, 45-47.

Допоміжна: 3,4.

Тема 3.1. Основні риси правової системи України - 1 год.

Перелік основних питань:

- 1. Тяжіння до романо-германської правової сім'ї**
- 2. Перехідний тип**
- 3. Розвиток загально-соціального права**
- 4. Євроінтеграційний вектор розвитку**

Література:

Базова: 5- 8, 12-15, 22- 28, 31-37, 39-45.

Допоміжна: 3,4.

Тема 3.2. Загальна характеристика основних галузей права України - 1 год.

Перелік основних питань:

- 1. Сучасні види галузей українського права**
- 2. Ознаки інституту галузі права та їх види**
- 3. Співвідношення національного і міжнародного права**
- 4. Форми взаємодії національного і міжнародного права**

Література:

Базова: 10-17, 18, 21-26, 28, 32-37, 40-46.

Допоміжна: 2,4.

Тема 3.4. Систематизація законодавства України - 1 год.

Перелік основних питань:

- 1. Поняття систематизації законодавства**
- 2. Ієрархічна структура законодавства**
- 3. Галузева структура системи законодавства**

4. Національна структура законодавства

Література:

Базова: 1, 6, 11-17, 19, 23-26, 29, 30-39, 42-48.

Допоміжна: 3,4.

Тема 4.1. Пріоритетні напрями розвитку правової науки . - 1 год.

Перелік основних питань:

- 1. Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини**
- 2. Правове забезпечення державного будівництва та розвитку політичної системи**
- 3. Правові основи територіальної організації влади та місцевого самоврядування в Україні та напрями їх вдосконалення**
- 4. Правове забезпечення інформаційні сфери України та в галузі національної безпеки та міжнародного правопорядку**

Література:

Базова: 11, 15-26, 31-38, 42-48.

Допоміжна: 1,4.

Тема 4.2. Сучасні проблеми вдосконалення правової системи України - 1 год.

Перелік основних питань:

- 1. Участь народу у відправленні правосуддя: проблеми та перспективи**
- 2. Проблеми реалізації права на справедливий суд в Україні**
- 3. Проблеми корупції, правосвідомості, правового ніглізма**
- 4. Участь громадян в управлінні державними справами та прийнятті управлінських рішень**

Література:

Базова: 1, 8, 15, 17, 18, 22-29, 31-36,42-48.

Допоміжна: 2,3,4.

Тема 4.3. Місце правової системи України серед правових систем - 1 год.

Перелік основних питань:

1. Віднесення правової системи України до слов'янської правової сім'ї
2. Віднесення правової системи України до євразійської правової сім'ї
3. Віднесення правової системи України до східноєвропейської правової сім'ї
4. Тяжіння до східноєвропейської правової сім'ї і повернення до сім'ї романо-германського права

Література:

Базова: 8, 10, 12, 15, 17, 18, 20-26, 29, 30, 33-39, 41-48.

Допоміжна: 2, 3.

Тема 4.4. Здобутки, прорахунки, перспективи - 1 год.

Перелік основних питань:

1. Реформування правоохоронних органів в Україні та існуючі проблеми
2. Результати та проблеми судової реформи
3. Реформування системи державного управління : здобутки і проблеми
4. Реформування державної політики в Україні : напрями і механізми

Література:

Базова: 15-17, 22-26, 28, 31-48.

Допоміжна: 3, 4.

6. Самостійна робота

Тема 1.1. Поняття, основні ознаки і структура системи права – 6 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття системи права, елементи системи права;
2. Відміна галузей права
3. Особливості предмета і методу правового регулювання;
4. Система галузей права

Література:

Базова: 2, 5, 8, 11, 13-15, 17, 18, 22-26, 28, 31-33.

Допоміжна: 38, 39, 50, 54, 58.

Тема 1.2. Структура правової системи – 8 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття і структурні елементи системи права
2. Предмет і метод правового регулювання як підстави поділу права на галузі
3. Система права і система законодавства: співвідношення
4. Загальна характеристика галузей права

Література:

Базова: 1,4, 8, 10, 11, 13-15, 17, 18, 19,22-24, 29, 30-33, 34-38, 40, 41-46

Допоміжна: 2,4,5.

Тема 1.3. Норми права – 6 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття і ознаки правових норм
2. Соціальне призначення правих норм
3. Структура правових норм

4. Види правових норм

Література:

Базова: 1-4, 5, 7-12, 17-23, 25,26, 29, 31-38, 41, 44-48.

Допоміжна: 1,2,3.

Тема 1.4. Поняття та загальна характеристика системи законодавства - 8 год.

Перелік основних питань:

- 1. Поняття, структура і внутрішні зв'язки системи законодавства**
- 2. Ієрархічна структура законодавства**
- 3. Національна система законодавства**
- 4. Галузева структура системи законодавства**

Література:

Базова: 1- 5, 7, 10-15, 18-26, 29, 31-33, 37-41, 45-48

Допоміжна: 1,4,5.

Тема 2.1. Витоки правової системи України - 6 год.

Перелік основних питань:

- 1. Зв'язок з Руською Правдою**
- 2. Вплив польсько-литовського періоду**
- 3. Дія Магдебурського права на території України (XIII-XVIII ст.)**
- 4. Перебування українських земель у складі різних державних утворень**

Література:

Базова: 4, 5, 7, 10, 13-15, 17, 18-22, 26-29, 31-33, 41-48

Допоміжна: 3,4,5.

Тема 2.2. Етапи становлення правової системи України - 8 год.

Перелік основних питань:

- 1. Правова система 11-12 століття*
- 2. Правова система 17-18 століття*
- 3. Правова система 20-21 століття*
- 4. Ідентифікація правої системи України з романо-германським (континентальним) типом правої системи*

Література:

Базова: 3-8, 10-15, 17, 18, 21-25, 28, 31-35, 37-45

Допоміжна: 1,4,5.

Тема 2.3. Функції правої системи України - 8 год.

Перелік основних питань:

- 1. Поняття функцій правої системи*
- 2. Система функцій системи права*
- 3. Основні соціальні функції правої системи*
- 4. Функції правових норм*

Література:

Базова: 3, 6, 10-15, 17-26, 28, 30-35, 37-48.

Допоміжна: 2,3,4.

Тема 2.4. Місце правої системи України серед правових систем - 8 год.

Перелік основних питань:

- 1. Особливості романо-германської правої сім'ї*
- 2. Основні етапи розвитку романо-германської правої сім'ї*
- 3. Роль науки у розвитку романо-германського права*
- 4. Зв'язок романо-германськох правої сім'ї з римським правом*

Література:

Базова: 5, 7-15, 18-22, 26, 28, 30-35, 37-41, 45-47.

Допоміжна: 3,4.

Тема 3.1. Основні риси правової системи України - 6 год.

Перелік основних питань:

- 1. Тяжіння до романо-германської правової сім'ї**
- 2. Перехідний тип**
- 3. Розвиток загально-соціального права**
- 4. Євроінтеграційний вектор розвитку**

Література:

Базова: 5- 8, 12-15, 22- 28, 31-37, 39-45.

Допоміжна: 3,4.

Тема 3.2. Загальна характеристика основних галузей права України - 8 год.

Перелік основних питань:

- 1. Сучасні види галузей українського права**
- 2. Ознаки інституту галузі права та їх види**
- 3. Співвідношення національного і міжнародного права**
- 4. Форми взаємодії національного і міжнародного права**

Література:

Базова: 10-17, 18, 21-26, 28, 32-37, 40-46.

Допоміжна: 2,4.

Тема 3.3. Особливості правової системи України - 6 год.

Перелік основних питань:

- 1. Різnobічні державні впливи на формування правової системи в минулому**
- 2. Вплив марксистсько-ленінської ідеології на формування права**
- 3. Формування незалежної правової системи України перехідного типу**
- 4. Євроінтеграційний вектор системи права України на сучасному етапі**

Література:

Базова: 8, 10, 13-14, 18, 21-29, 33-37, 39-44, 46-48.

Допоміжна: 1,3,4.

Тема 3.4. Систематизація законодавства України - 8 год.

Перелік основних питань:

- 1. Поняття систематизації законодавства**
- 2. Ієрархічна структура законодавства**
- 3. Галузева структура системи законодавства**
- 4. Національна структура законодавства**

Література:

Базова: 1, 6, 11-17, 19, 23-26, 29, 30-39, 42-48.

Допоміжна: 3,4.

Тема 4.1. Пріоритетні напрями розвитку правової науки на 2016-2020 pp. - 6 год.

Перелік основних питань:

- 1. Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини**
- 2. Правове забезпечення державного будівництва та розвитку політичної системи**
- 3. Правові основи територіальної організації влади та місцевого самоврядування в Україні та напрями їх вдосконалення**
- 4. Правове забезпечення інформаційні сфери України та в галузі національної безпеки та міжнародного правопорядку**

Література:

Базова: 11, 15-26, 31-38, 42-48.

Допоміжна: 1,4.

Тема 4.2. Сучасні проблеми вдосконалення правової системи України - 7 год.

Перелік основних питань:

- 1. Участь народу у відправленні правосуддя: проблеми та перспективи**
- 2. Проблеми реалізації права на справедливий суд в Україні**
- 3. Проблеми корупції, правосвідомості, правового нігілізма**

4. Участь громадян в управлінні державними справами та прийнятті управлінських рішень

Література:

Базова: 1, 8, 15, 17, 18, 22-29, 31-36, 42-48.

Допоміжна: 2, 3, 4.

Тема 4.3. Місце правої системи України серед правових систем - 7 год.

Перелік основних питань:

- 1. Віднесення правої системи України до слов'янської правої сім'ї**
- 2. Віднесення правої системи України до євразійської правої сім'ї**
- 3. Віднесення правої системи України до східноєвропейської правої сім'ї**
- 4. Тяжіння до східноєвропейської правої сім'ї і повернення до сім'ї романо-германського права**

Література:

Базова: 8, 10, 12, 15, 17, 18, 20-26, 29, 30, 33-39, 41-48.

Допоміжна: 2, 3.

Тема 4.4. Здобутки, прорахунки, перспективи - 8 год.

Перелік основних питань:

- 1. Реформування правоохоронних органів в Україні та існуючі проблеми**
- 2. Результати та проблеми судової реформи**
- 3. Реформування системи державного управління : здобутки і проблеми**
- 4. Реформування державної політики в Україні : напрями і механізми**

Література:

Базова: 15-17, 22-26, 28, 31-48.

Допоміжна: 3, 4.

7. Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Успішність аспіранта з вивчення дисципліни «Актуальні проблеми становлення та вдосконалення правової системи України» оцінюється за семестровим рейтингом. Сума набраних рейтингових балів при семестровому контролі переводиться в оцінки за системою оцінювання ECTS (європейська система оцінювання), що передбачає семибалльну шкалу **A, B, C, D, E, F_x, F** оцінок.

Рейтинг аспіранта формується поступово протягом семестра на підставі оцінювання знань, які він отримав з дисципліни «Актуальні проблеми становлення та вдосконалення правової системи України». Оцінювання проводиться за критерієм правильності та повноти, логіки та системності розкриття відповідної теми. Даний рейтинг складається з балів, що він отримує за:

- а). відповіді на практичних заняттях, включаючи тематичні доповіді за відповідними темами;
- б). самостійну роботу;
- в). відповідь на заліку.

Система рейтингових (вагових) балів та критерії оцінювання:

1. Робота на практичних заняттях

Формою перевірки рівня підготовленості аспірантів під час практичних занять згідно тем робочої навчальної програми є:

- оцінювання знань аспірантів на практичних заняттях;
- оцінювання виконаних завдань у процесі самостійної роботи аспірантів.

Критерії оцінювання:

15 – високий (поглиблений) рівень підготовки з питань практичного заняття, підготовка доповідей та повідомлень. Вміння працювати групами, аналізувати відповідні законодавчі акти та практично вирішувати ситуаційні завдання;

10 – добрий рівень підготовки. Вміння аналізувати;

5 – задовільний рівень підготовки. Недостатній рівень засвоєння матеріалу, обмеження знань виключно інформацією підручника;

2 – незадовільний рівень підготовки. Дуже низький рівень засвоєння знань, відсутня ініціатива в обговоренні питань практичного заняття;

1 – незадовільний рівень підготовки. Відсутність знань з пройденого матеріалу, повна пасивність на практичних заняттях.

Переведення значення рейтингових оцінок в європейську систему оцінювання (ECTS) і традиційні оцінки для внесення їх до залікової відомості здійснюється відповідно до таблиці:

Таблиця переведення рейтингової оцінки з навчальної дисципліни RD

$RD = R_C + R_E$	Оцінка ECTS	Традиційна екзамен. оцінка	Традиційна залікова оцінка
$RD \geq 95$	A	Відмінно	Зараховано
$RD = 85 \geq 95$	B	Добре	
$RD = 75 \geq 84$	C	Задовільно	
$RD = 65 \geq 74$	D	Задовільно	
$RD = 60 \geq 64$	E	Незадовільно	
$RD = 40 \geq 60$	F _X	Недопущено	
$R_C < 40\%$	F	Недопущено	

Приклад для заліку

Поточне тестування та самостійна робота	Залік	Сума балів
40	60	100

8. Методичні рекомендації

Оцінка знань має відбуватися відповідно за наявності:

- здатності формулювати та вдосконалювати важливу дослідницьку задачу, для її розв'язання збирати необхідну інформацію та формулювати висновки, які можна захищати в науковому контексті;
- обізнаності у наукових стандартах та відповідність їм щодо точності та обсягу локалізованої документації, використаної та процитованої в завданнях та завершальній роботі;
- здатності працювати в групі продуктивно, відіграючи провідну роль в окремих випадках, головуючи під час дебатів та дискусій у групі;
- здатності презентувати написані тексти та робити усні презентації протягом різного часу та різної складності;
- здатності обирати спеціалізацію, планувати та завершувати самостійну роботу та використовувати результатуючі компетентності для підготовки та використання плану дослідження згідно із визначеними часовими рамками;
- здатності продемонструвати паралельно, виділяючи аналогії, різноманіття та зв'язки між основними подіями та процесами;
- здатності аналізувати історичні документи та тексти з різних періодів, інтерпретувати та контекстуалізувати їх правильно і курсовій роботі, письмових звітах та дисертациї;
- детальних та критично знайдених знань вибраного періоду чи тематичної області спеціалізації в науковій роботі та написаних текстах так і в дисертації;
- здатності використовувати ІКТ-ресурси науковим чином, з використанням стандартів текстового аналізу до електронних, традиційних архівних, розповідних та усних джерел;
- здатності розрізнати різні реєстри наукового викладу та застосовувати їх відповідно в коротких викладах, оглядах як у письмових і усніх завданнях, так і у своїй дисертації;

- здатності використовувати інструменти інших гуманітарних наук за необхідності вирішення завдання дослідження;
- здатності працювати результативно в групах, щоб локалізувати, отримати та опрацювати дані для вирішення завдання дослідження та брати відповідальність за організацію періодів роботи;
- здатності провести та завершити середній науковий проект, що об'єднує інструменти пов'язаних дисциплін, розв'язуючи важливу задачу, що с тосується європейського чи неєвропейського правового простору та презентуючи свої відкриття у формі розповідного тексту з використанням нотаток, посилань, додатків, документів відповідно до теми, обсягом 50000 слів, та захистити його.

9. Питання до екзамену

Використовуються питання для лекцій і для самостійної роботи.

10. Рекомендована література

Базова

8. Удовика Л. Г. Глобалізація як критерій типології національних правових систем / Л. Г. Удовика // Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип. 72. С. 21-27.
9. Драпогуз В. П. Транзитне суспільство як тип трансформації соціуму / В. П. Драпогуз // Гілея: науковий вісник. 2015. Вип. 97. С. 184-192.
10. Історія держави і права України: Академічний курс: У 2 т.: Підручн. для студ. юридичн. спец. вузів/ Ред. В.Я. Тацій, А.Й.Рогожин; Академія правових наук України, Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Київ: Ін Юре. 2000. Т.1. 2000. 646 с.
11. Історія держави і права України: Академічний курс: У 2 т.: Підручн. для студ. юридичн. спец. вузів/ Ред. В.Я. Тацій, А.Й.Рогожин; Академія правових наук України, Нац. юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Київ: Ін Юре. 2000. Т.2. 2000. 577 с.
12. Оніщенко Н. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи: Дис. д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Інститут держави і права ім. В.М.Корецького ; НАН України. Київ. 2002. 426 арк.
13. Стратегія розвитку національної академії правових наук України на 2021-2025 роки. Затверджено Постановою загальних зборів НАПрН України від 26.03.2021 р № 12-21. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.aprnu.kharkiv.org/doc/strategiya_NALS_2021.pdf.
14. Варава І.П., Шпак Т.С. Проблеми та перспективи розвитку правової системи в Україні // IV Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених . Національний авіаційний університет. Київ, 2021. Том 1. С. 33-36. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/50786>
15. Міжнародна науково-практична конференція "Сучасні проблеми правової системи України" // Часопис Київського університету права. 2017. № 4. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2017_4_76

16. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. Тези доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 30 листопада 2018 р.) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://univd.edu.ua/uk/dir/1957>.

17. Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи [Текст] : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (15 березня 2019 р., м. Львів) / ранаук. ред. проф. П. Гураля, проф. О. Сушинського. Львів : ЛРІДУНАДУ, 2019. 148 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/conferencii/conf_15.03.2019.pdf

18. Словник іншомовних слів. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?action=alpha&Qry=%C0>.

19. Хаустова М.Г., Липнік В. Вплив глобалізації на правову систему України. Електронне наукове фахове видання. Порівняльно-аналітичне право. № 1. 2019. С.66-70. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35728/1/%D0%92%D0%9F%D0%9B%D0%98%D0%92%D0%92%D0%93%D0%9B%D0%9E%D0%91%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%97%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%87.pdf>.

20. Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір : монографія / Л. Г. Удовика. – Х. : Право, 2011. – 552 с.

21. Основні правові системи світу: навчальний посібник / В.Д. Гапотій, О.Л. Жильцов, Г.І. Воржевітіна. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. 279 с.

21. Аліна Бірюкова. Трансформація національної правової системи в умовах глобалізації. Підприємство, господарство і право. № 5. 2018. С. 198-202. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/5/39.pdf>

22. Правова культура. [Електронний ресурс]. Режим доступу :

BE%D0%B2%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0.html.

23. Правова система України : сучасний стан та тенденції розвитку. Юридичний науковий електронний журнал. № 4. 2021. С.28-30. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.lsej.org.ua/4_2021/6.pdf.
24. Оборотов Ю. Н. Традиции инновации в правовом развитии / Ю. Н. Оборотов. Одесса : Юрид. лит., 2001. 358 с.
25. Оборотов Ю. Загальнотеоретична юриспруденція як сучасна теорія держави і права / Ю. Оборотов. Право. 2013. № 9. С. 103–116.
26. Зархіна С. Є. Мова права як предмет філософсько-логічногоаналізу (історичний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / С. Є. Зархіна. 2005. 20 с.
27. Правові засади формування та розвитку гендерного середовища в Україні : монографія / зазаг. ред. Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко. Київ : Юрид. думка, 2010. 352 с.
28. Теорія держави і права в схемах та таблицях: навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: «Хай-Тек Прес», 2020. 296 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5097/3/%D0%A2%D0%94%D0%9F_%D1%81%D1%85%D0%B5%D0%BC%D0%B8%202020.pdf.
29. Шахно, А. Ю. Вплив процесів глобалізації на розвиток людського капіталу та стан національного ринку праці. Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярощук (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. Том 25. № 1. С. 75-82. [Електронний ресурс]. Режим доступу : file:///C:/Users/Admin/Downloads/1169-5842-1-PB.pdf.
30. Кравчук О. Окремі аспекти поняття та сутності правових позицій Конституційного Суду України. Держава і право. 2011. № 52. С. 46–58.

31. Тацій В. Я. Питання меж тлумачення Конституційним Судом України Конституції та законів України. Вісн. Акад. прав. наук України. 2001. № 4. С. 30–44.
32. Тацій В. Я. Правозахисний напрям інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України. Вісн. Конституц. Суду України. 2011. № 4–5. С. 32–41.
33. Овчаренко В. Правові позиції Конституційного Суду України: поняття, суть і можливість перегляду. Вісн. Конституц. Суду України. 2013. № 5. С. 62–71.
34. Конституционные преобразования в Украине: история, теория и практика : монография / подред. М. Ф. Орзих. Киев : ЮрінкомІнтер, 2013. 512 с.
35. Теорія держави і права : [підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / заред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2014. 368 с.
36. Тетарчук І.В. Теорія держави і права. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Вид. ЦУЛ. 2020. 184 с.
37. Правова доктрина України : у 5 т. Т. 1. Загальнотеоретичні та історична юриспруденція / зазаг. ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2013. 976 с.
38. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
39. Григорій Трофанчук. Історія держави та права України. Посібник. Київ. Юрінком Інтер. 2019. 568 с.
40. Трофанчук Г. І. Історія держави та права України. Навчальний посібник. Київ. Юрінком Інтер. 2022. 568 с.
41. Історія держави і права України: Академічний курс: У 2 т.: Підручн. для студ. юридичн. спец. вузів/ Ред. В.Я. Тацій, А.Й.Рогожин; Академія правових наук України, Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Київ: Ін Юре. 2000. Т.1. 2000. 646 с.
42. Історія держави і права України: Академічний курс: У 2 т.: Підручн. для студ. юридичн. спец. вузів/ Ред. В.Я. Тацій, А.Й.Рогожин; Академія правових наук України, Нац. юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Київ: Ін Юре. 2000. Т.2. 2000. 577 с.

43. О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко. Загальна теорія держави і права. Київ. Юрінком Інтер. 2016. 400 с.
44. Дмитро Забзаюк. Історія держави і права. Навчальний посібник (у схемах і таблицях). Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. 120 с.
45. Гавриленко О. А. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум : Харків. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 309 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://shron1.chtyvo.org.ua/Havrylenko_Oleksandr/Istoriia_derzhavy_i_prava_Ukrainy_khrestomatiia-praktykum.pdf?
46. Орленко В.І.,Орленко В.В. Історія держави і права України: Посібник для підготовки до іспитів. Київ: Вид. Паливода А. В., 2013. 164 с.
47. Оніщенко Н. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи: Дис. д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Інститут держави і права ім. В.М.Корецького ; НАН України. Київ, 2002. 426 арк.
48. Терлюк І. Історія держави і права України. Навчальний посібник. Київ. Кондор. 2018. 772 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://westudents.com.ua/knigi/418-storya-derjavni-prava-ukrani-terlyuk-ya.html>.
49. Щербатюк В.М. Історія держави і права України. Курс лекцій. Київ: Вид-во Фенікс, 2018. 496 с.
50. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, В. В. Лемак, С. І. Максимов та ін.; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. 568 с.